

Komunikat FOR 28/2022:

Nowa ustawa o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej

– brak odpowiedzialności władzy i nowe stany nadzwyczajne

Synteza:

- Nowy projekt ustawy o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej prowadzi do zwiększenia zakresu arbitralności władzy w stanach nadzwyczajnych;
- Ministerialny projekt wprowadza nowe ustawowe stany nadzwyczajne: stan pogotowia oraz stan zagrożenia. Ich dokładny zakres nie został w ustawie określony. Rodzi to ryzyko instrumentalizacji prawa i stworzenia furtki do sterowania samorządami przez administrację rządową.
- Katalog ograniczeń praw i wolności jednostki w nowej ustawie stanowi przepisanie starszych regulacji.
- Projekt ustawy wyłącza dotychczasowe przepisy o odszkodowaniach w stanie klęski żywiołowej, nie wprowadzając nowych przepisów w ich miejsce. Pozostawi to obywateli bez możliwości uzyskania odszkodowania za działania władzy.
- Projekt zawiera również nieprzemyślane i mogące prowadzić do nadużyć wyłączenia w zakresie stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych – zarówno w trakcie stanów nadzwyczajnych, jak i poza okresem ich obowiązywania.

Na początku września na stronach Rządowego Centrum Legislacji opublikowano projekt nowej ustawy o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej. Projekt zastąpić ma dotychczasowe regulacje ustawowe: ustawę o stanie klęski żywiołowej, ustawę o wyrównywaniu strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności, praw człowieka i obywatela (w części dotyczącej stanu klęski żywiołowej) oraz ustawę o zarządzaniu kryzysowym i ustawę o szczególnych rozwiązaniach związanych z usuwaniem skutków powodzi¹.

Nowe ustawowe stany nadzwyczajne

Projekt ustawy przewiduje wprowadzenie dwóch ustawowych stanów nadzwyczajnych: stanu pogotowia oraz stanu zagrożenia. Stan pogotowia wprowadzałby wojewoda lub minister właściwy do spraw wewnętrznych na terenie całego terytorium RP lub jego części, „jeżeli z uwagi na niekorzystne okoliczności wywołane działaniami sił natury lub

¹ Projekt ustawy o ochronie ludności oraz stanie klęski żywiołowej, wersja z 05.09.2022, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12363754/katalog/12909386#12909386> [dost. 20.09.2022].

działalnością człowieka, w tym wystąpienie lub możliwość wystąpienia sytuacji kryzysowej na określonym obszarze, zachodzi konieczność podniesienia gotowości organów administracji publicznej do realizacji zadań z zakresu ochrony ludności”². Stan taki wprowadzony mógłby być na nie dłużej niż 30 dni i wiązałby on wojewodów, organy administracji rządowej i samorządowej działające w województwie, podporządkowane, podległe i nadzorowane jednostki organizacyjne oraz pozostałe organy administracji rządowej w zakresie wskazanym przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Nie jest jasno określone, jakiemu celowi miałyby służyć stan pogotowia poza bliżej nieokreśloną koniecznością „podniesienia gotowości” administracji publicznej. Jego szczegóły określić ma w drodze rozporządzenia Prezes Rady Ministrów, co należy ocenić jako sprzeczne z zasadami techniki prawodawczej – ustawa powinna bowiem kompleksowo regulować daną dziedzinę spraw i nie pozostawiać poza swoim zakresem jej istotnych fragmentów³. Nietrudno wyobrazić sobie, że stan taki może okazać się furtką do sterowania samorządami przez administrację rządową i bardzo łatwo ulec instrumentalizacji.

Jeżeli wprowadzenie stanu pogotowia okazałoby się „niewystarczające do realizacji zadań z zakresu ochrony ludności i konieczne jest podjęcie przez organy administracji publicznej dodatkowych działań oraz wprowadzenie ograniczeń, zakazów i nakazów obowiązujących podmioty ochrony ludności”, Prezes Rady Ministrów z inicjatywy własnej lub na wniosek ministra właściwego ds. wewnętrznych mógłby wprowadzić na całym terytorium RP lub jego części stan zagrożenia. W czasie trwania stanu zagrożenia Prezes Rady Ministrów, minister, do którego zadań należy usuwanie skutków zagrożenia, oraz wojewoda zyskaliby możliwość wydawania poleceń państwowym osobom prawnym, organom samorządu terytorialnego, samorządowym osobom prawnym, samorządowym jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej oraz przedsiębiorcom. Projekt nie wskazuje żadnego katalogu zawierającego dopuszczalną treść poleceń, zawiera za to możliwość przejęcia kompetencji samorządu przez administrację rządową w drodze decyzji administracyjnej w przypadku „niewłaściwego wykonywania polecenia albo braku skuteczności w realizacji działań koordynacyjnych wynikających z obowiązywania jednego ze stanów” (art. 31 ust. 7).

Przepisy nie są również w dostatecznym stopniu spójne z normami konstytucyjnymi dot. stanów nadzwyczajnych – brak jest określenia przesłanek wydawania poleceń (mowa jest jedynie o wydawaniu ich „w celu odpowiednio przeciwdziałania zaistniałemu zagrożeniu lub skutkom klęski żywiołowej, lub ich usunięcia”⁴). Tymczasem Konstytucja w art. 228 ust. 5 przewiduje, że działania podejmowane w stanie nadzwyczajnym „muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia i powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa” – w przepisach ustawy brak jest podobnego wymogu proporcjonalności.

² Projekt ustawy o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej, wersja z 05.09.2022, art. 27 ust. 1 pkt. 1

³ Zob. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie "Zasad techniki prawodawczej" (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283), par. 2.

⁴ Projekt ustawy o ochronie ludności..., art. 31 ust. 4

Wprowadzenie obu dodatkowych stanów nadzwyczajnych należy ocenić jednoznacznie krytycznie. Konstytucja RP przewiduje w art. 228 ust. 1 trzy stany nadzwyczajne: stan wojenny, stan wyjątkowy oraz stan klęski żywiołowej. Wątpliwą konstytucyjnie praktyką jest rozszerzanie tego katalogu w drodze ustawy. Ponadto wprowadzane przepisy nie zawierają choćby minimalnych bezpieczników przed instrumentalnym wykorzystywaniem nowych stanów nadzwyczajnych, pozostawiając ich praktyczny zakres uznaniu organów administracji państwowej.

Ograniczenia praw i wolności jednostki – bez zmian

W dotychczasowym brzmieniu ustawy o stanie klęski żywiołowej ograniczenia praw i wolności jednostki normowane są w art. 21 oraz w art. 22, który reguluje obowiązek świadczeń osobistych i rzeczowych. W projekcie ustawy odpowiadające im katalogi pojawiają się w art. 43 oraz 44. Poniższe tabele prezentują oba stany prawne.

Projekt ustawy o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej, art. 43	Ustawa o stanie klęski żywiołowej, art. 21, tj. za ISAP
<p>Ograniczenia, o których mowa w art. 42, mogą polegać na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zawieszeniu działalności gospodarczej przedsiębiorców; 2) nakazie lub zakazie prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju; 3) nakazaniu pracodawcy oddelegowania pracowników do dyspozycji organu kierującego działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia; 4) całkowitej lub częściowej reglamentacji zaopatrzenia w określonego rodzaju artykuły; 5) zakazie okresowego podwyższania cen na towary lub usługi określonego rodzaju; 6) nakazie stosowania cen ustalonych na towary lub usługi mające podstawowe znaczenie dla kosztów utrzymania konsumentów; 	<p>Art. 21. 1. Ograniczenia, o których mowa w art. 20, mogą polegać na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zawieszeniu działalności określonych przedsiębiorców; 2) nakazie lub zakazie prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju; 3) nakazaniu pracodawcy oddelegowania pracowników do dyspozycji organu kierującego działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia; 4) całkowitej lub częściowej reglamentacji zaopatrzenia w określonego rodzaju artykuły; 4a) zakazie okresowego podwyższania cen na towary lub usługi określonego rodzaju; 4b) nakazie stosowania cen ustalonych na towary lub usługi mające podstawowe znaczenie dla kosztów utrzymania konsumentów; 5) obowiązku poddania się badaniom lekarskim, leczeniu, szczepieniom

<p>7) obowiązku poddania się badaniom lekarskim, leczeniu oraz stosowaniu innych środków profilaktycznych i zabiegów, niezbędnych do zwalczania chorób zakaźnych oraz skutków skażeń chemicznych i promieniotwórczych;</p> <p>8) obowiązku poddania się kwarantannie;</p> <p>9) obowiązku stosowania środków ochrony roślin lub innych środków zapobiegawczych niezbędnych do zwalczania organizmów szkodliwych dla ludzi, zwierząt lub roślin;</p> <p>10) obowiązku stosowania określonych środków zapewniających ochronę środowiska;</p> <p>11) obowiązku stosowania środków lub zabiegów niezbędnych do zwalczania chorób zakaźnych zwierząt;</p> <p>12) obowiązku opróżnienia lub zabezpieczenia lokali mieszkalnych bądź innych pomieszczeń;</p> <p>13) dokonaniu przymusowych rozbiórek i wyburzeń budynków lub innych obiektów budowlanych albo ich części;</p> <p>14) nakazie ewakuacji w ustalonym czasie z określonych miejsc, obszarów i obiektów;</p> <p>15) nakazie lub zakazie przebywania w określonych miejscach i obiektach oraz na określonych obszarach;</p> <p>16) zakazie organizowania lub przeprowadzania imprez masowych;</p> <p>17) nakazie lub zakazie określonego sposobu przemieszczania się;</p> <p>18) wykorzystaniu, bez zgody właściciela lub innej osoby uprawnionej, nieruchomości i rzeczy ruchomych;</p> <p>19) zakazie prowadzenia strajku w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach;</p>	<p>ochronnym oraz stosowaniu innych środków profilaktycznych i zabiegów, niezbędnych do zwalczania chorób zakaźnych oraz skutków skażeń chemicznych i promieniotwórczych;</p> <p>6) obowiązku poddania się kwarantannie;</p> <p>7) obowiązku stosowania środków ochrony roślin lub innych środków zapobiegawczych niezbędnych do zwalczania organizmów szkodliwych dla ludzi, zwierząt lub roślin;</p> <p>8) obowiązku stosowania określonych środków zapewniających ochronę środowiska;</p> <p>9) obowiązku stosowania środków lub zabiegów niezbędnych do zwalczania chorób zakaźnych zwierząt;</p> <p>10) obowiązku opróżnienia lub zabezpieczenia lokali mieszkalnych bądź innych pomieszczeń;</p> <p>11) dokonaniu przymusowych rozbiórek i wyburzeń budynków lub innych obiektów budowlanych albo ich części;</p> <p>12) nakazie ewakuacji w ustalonym czasie z określonych miejsc, obszarów i obiektów;</p> <p>13) nakazie lub zakazie przebywania w określonych miejscach i obiektach oraz na określonych obszarach;</p> <p>14) zakazie organizowania lub przeprowadzania imprez masowych;</p> <p>15) nakazie lub zakazie określonego sposobu przemieszczania się;</p> <p>16) wykorzystaniu, bez zgody właściciela lub innej osoby uprawnionej, nieruchomości i rzeczy ruchomych;</p> <p>17) zakazie prowadzenia strajku w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach;</p>
---	--

<p>20) ograniczeniu lub odstąpieniu od określonych zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, jednakże niepowodującym bezpośredniego narażenia życia lub zdrowia pracownika;</p> <p>21) wykonywaniu świadczeń osobistych i rzeczowych określonych w art. 44 ust 1.</p>	<p>18) ograniczeniu lub odstąpieniu od określonych zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, jednakże niepowodującym bezpośredniego narażenia życia lub zdrowia pracownika;</p> <p>19) wykonywaniu świadczeń osobistych i rzeczowych określonych w art. 22.</p>
<p>Art. 44. 1. Jeżeli w stanie klęski żywiołowej siły i środki, którymi dysponuje starosta albo wojewoda, są niewystarczające, można wprowadzić obowiązek świadczeń osobistych i rzeczowych polegających na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) udzielaniu pierwszej pomocy osobom, które uległy nieszczęśliwym wypadkom; 2) czynnym udziale w działaniu ratowniczym lub wykonywaniu innych zadań wyznaczonych przez kierującego akcją ratowniczą; 3) wykonywaniu określonych prac; 4) oddaniu do użytkowania posiadanych nieruchomości lub rzeczy ruchomych; 5) udostępnieniu pomieszczeń osobom ewakuowanym; 6) użytkowaniu nieruchomości w określony sposób lub w określonym zakresie; 7) przyjęciu na przechowanie i zabezpieczeniu mienia osób poszkodowanych lub ewakuowanych; 8) zabezpieczeniu zagrożonych zwierząt, a w szczególności dostarczaniu paszy i schronienia; 9) zabezpieczeniu zagrożonych roślin lub nasion; 10) pełnieniu wart ochronnych; 11) zabezpieczeniu własnych źródeł wody pitnej i środków spożywczych przed ich zanieczyszczeniem, skażeniem lub zakażeniem, a także udostępnianiu 	<p>Art. 22. Ust. 1. Jeżeli siły i środki, którymi dysponuje wójt (burmistrz, prezydent miasta), starosta lub wojewoda albo pełnomocnik, są niewystarczające, można wprowadzić obowiązek świadczeń osobistych i rzeczowych polegających na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) udzielaniu pierwszej pomocy osobom, które uległy nieszczęśliwym wypadkom; 2) czynnym udziale w działaniu ratowniczym lub wykonywaniu innych zadań wyznaczonych przez kierującego akcją ratowniczą; 3) wykonywaniu określonych prac; 4) oddaniu do użytkowania posiadanych nieruchomości lub rzeczy ruchomych; 5) udostępnieniu pomieszczeń osobom ewakuowanym; 6) użytkowaniu nieruchomości w określony sposób lub w określonym zakresie; 7) przyjęciu na przechowanie i pilnowaniu mienia osób poszkodowanych lub ewakuowanych; 8) zabezpieczeniu zagrożonych zwierząt, a w szczególności dostarczaniu paszy i schronienia; 9) zabezpieczeniu zagrożonych roślin lub nasion; 10) pełnieniu wart; 11) zabezpieczeniu własnych źródeł wody pitnej i środków spożywczych przed ich zanieczyszczeniem, skażeniem lub

ich dla potrzeb osób ewakuowanych lub poszkodowanych, w sposób wskazany przez organ nakładający świadczenie; 12) ochrona dóbr kultury.	zakażeniem, a także udostępnianiu ich dla potrzeb osób ewakuowanych lub poszkodowanych, w sposób wskazany przez organ nakładający świadczenie; 12) zabezpieczeniu zagrożonych dóbr kultury
---	---

Tabela 1; Porównanie katalogu z art. 43 projektu ustawy z obecnym katalogiem z art. 21 ustawy o stanie klęski żywiołowej

Porównanie jednoznacznie wskazuje, iż dokonane zmiany mają charakter kosmetyczny (np. mowa jest o „ochronie dóbr kultury” zamiast o „zabezpieczeniu zagrożonych dóbr kultury”), co do zasady nowelizacja stanowi przepisanie dotychczasowego katalogu ograniczeń praw i wolności oraz obowiązku świadczeń osobistych i rzeczowych. Bardzo istotna różnica została jednak dokonana w zakresie możliwości ubiegania się o odszkodowanie za działanie państwa w stanie klęski żywiołowej.

Bez odszkodowań za ograniczenia praw i wolności

Być może najistotniejsza zmiana w projekcie ustawy znajduje się w części poświęconej przepisom końcowym. Tam bowiem znajduje się przepis uchylający ustawę o wyrównywaniu strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności, praw człowieka i obywatela. Zgodnie z uzasadnieniem projektu następuje to „w celu kompleksowego ujęcia ww. zagadnienia w jednym akcie prawnym”⁵.

Nowelizacja jednocześnie nie przewiduje żadnego mechanizmu kompensacyjnego w zakresie wyrównania strat za działania władz w stanie klęski żywiołowej. Wprowadza ona jedynie możliwość ubiegania się o świadczenia z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w przypadku przedsiębiorcy poszkodowanego w wyniku klęski żywiołowej (a więc w wyniku samego zjawiska przyrodniczego, a nie działań władzy) oraz możliwość przyznania pracodawcy nieoprocentowanej pożyczki z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w przypadku braku środków na wypłatę pracownikom wynagrodzenia. Podobnie przepisy o pomocy osobom fizycznym poszkodowanym w wyniku klęski żywiołowej przewidują jedynie możliwość ubiegania się o zasiłek i nie uwzględniają szkód wyrządzonych przez władzę publiczną.

Zgodnie z obecnymi normami prawnymi, roszczenie o odszkodowanie przysługuje każdemu, kto poniósł stratę majątkową w następstwie ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu nadzwyczajnego⁶. W przypadku przyjęcia projektu ustawy w jej obecnym brzmieniu przestałaby występować jakkolwiek możliwość uzyskania odszkodowania za nawet bardzo daleko idące ograniczenia praw i wolności jednostki, nawet te prowadzące do nieodwracalnych strat (np. konieczności ogłoszenia upadłości spółki).

⁵ Projekt ustawy o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej, uzasadnienie, wersja z 05.09.2022, s. 10

⁶ Ustawa z dnia 22 listopada 2002 r. o wyrównywaniu strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i praw człowieka i obywatela (Dz. U. Nr 233, poz. 1955), art. 2.

Zmiana prawa w tym kierunku stanowiłaby olbrzymi regres w stosunku do obecnego poziomu ochrony konstytucyjnych praw i wolności. Byłaby ona również wątpliwa z konstytucyjnego punktu widzenia. Ujęta w art. 2 Konstytucji RP zasada demokratycznego państwa prawnego zawiera w sobie bowiem zasadę bezpieczeństwa prawnego jednostki, która nakłada na władze publiczne obowiązek uchwalania i stosowania prawa w taki sposób, by na podstawie obowiązującego prawa obywatel mógł kształtować swoje stosunki życiowe⁷. Przepisy ministerialnego projektu prowadziłyby z kolei do sytuacji, w której administracja publiczna mogłaby z dnia na dzień (stan klęski żywiołowej byłby wprowadzany rozporządzeniem) arbitralnie oraz bez żadnej odpowiedzialności za skutki swoich decyzji ingerować np. w prawo własności przedsiębiorców, uniemożliwiając im prowadzenie działalności gospodarczej.

Zamówienia publiczne nie w czasie stanów nadzwyczajnych ani poza nimi

Niepokój powinny budzić również wyłączenia, jakie projekt wprowadza w zakresie stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych. Przepis art. 33 ustawy wprowadza w tym zakresie bardzo daleką dowolność, pozwalając Prezesowi Rady Ministrów lub ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych wyłączyć przepisy PZP w zakresie robót budowlanych, dostaw lub usług realizowanych w celu przeciwdziałania zagrożeniu – o ile można wyobrazić sobie uzasadnienie takiego przepisu dla konstytucyjnego stanu klęski żywiołowej, o tyle wydaje się on być niebezpieczną furtką dla omijania zamówień publicznych w przypadku dwóch nowych stanów nadzwyczajnych. Stan pogotowia mógłby bowiem być wprowadzony nawet w bliżej nieokreślonej „części terytorium RP” w stanie bliżej nieokreślonej „konieczności podniesienia gotowości organów administracji publicznej” przez wojewodę. W skrajnym przypadku można wyobrazić sobie zupełną instrumentalizację tego narzędzia w celu zapewnienia administracji dowolności w składanych zamówieniach.

Co więcej, w rozdziale poświęconym zmianom w przepisach do ustawy Prawo zamówień publicznych wprowadzany jest nowy art. 14a wyłączający stosowanie ustawy w przypadku zamówień „udzielanych podmiotom leczniczym utworzonym i nadzorowanym przez Ministra Obrony Narodowej lub ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz jednostki organizacyjne podległe Ministrowi Obrony Narodowej lub ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych lub przez tych ministrów nadzorowane, których przedmiotem są usługi z zakresu medycyny pracy świadczone dla funkcjonariuszy, żołnierzy i pracowników cywilnych resortu”. To kolejny przepis, którego wprowadzenie jest zupełnie niezrozumiałe i może prowadzić do nadużyć – jego czas obowiązywania nie został bowiem ograniczony do żadnego ze stanów nadzwyczajnych.

Podsumowanie

Zgodnie z uzasadnieniem projektu ustawy jej celem jest dostosowanie przepisów o stanach nadzwyczajnych do warunków drugiej dekady XXI wieku, z uwzględnieniem doświadczeń powodzi minionej dekady, pandemii SARS-CoV-2 oraz wojny w Ukrainie. Projektodawca

⁷ M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, art. 2, dost. Legalis [dost. 20.09.2022].

postanowił jednak zrealizować ów cel bez najmniejszego nawet uwzględnienia podstawowego celu istnienia demokratycznego państwa prawnego – ochrony praw i wolności jego obywateli.

Projekt zawiera przepisy tworzące przestrzeń do daleko idącej instrumentalizacji prawa, która nie tylko zagrozi konstytucyjnym prawom i wolnościom, ale również utrudni zarządzanie kryzysowe. Pokazał to przykład pandemii SARS-CoV-2, kiedy to próba pozakonstytucyjnego zarządzania pandemią doprowadziła do oporu społecznego oraz ostatecznie porażki organów państwa przed sądami administracyjnymi⁸. Niestety, wbrew deklaracjom z uzasadnienia, projektodawca zdaje się na te doświadczenia pozostawać ślepy.

⁸ Zob. https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-covidowa-porazka-sanepidu-przed-sadami,nld,6266272#crp_state=1 [dost. 20.09.2022].

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązującego i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa. Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w Internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wytężonego, skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, wesprzyj finansowo nasze działania.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

W sprawie darowizn możesz się skontaktować z:

Patrycja Satora, dyrektor ds. rozwoju FOR

tel. 500 494 173

e-mail: patrycja.satora@for.org.pl

Już dziś pomóż nam chronić wolność – obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

KONTAKT DO AUTORA

Piotr Oliński

Młodszy analityk FOR

e-mail: piotr.olinski@for.org.pl

Twitter: [@olinski Piotrek](https://twitter.com/olinski Piotrek)

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR
ul. Ignacego Krasickiego 9A • 02-628 Warszawa • tel. 22 628 85 11

e-mail: info@for.org.pl • www.for.org.pl

[f](https://www.facebook.com/FundacjaFOR)/FundacjaFOR • [@FundacjaFOR](https://twitter.com/FundacjaFOR) • [in](https://www.linkedin.com/company/forum-obywatelskiego-rozwoju)/forum-obywatelskiego-rozwoju